

Preek zondag 20 januari 2019

Regien Smit

Psalm 37,1-11 Matteus 5,5 25-26 40-42

De derde zaligspreking is een interessante, omdat er iets aan de hand is met de tekst. 'Gelukkig zijn de zachtmoedigen, want zij zullen het land bezitten' zo staat er. Die koppeling tussen zachtmoedig en landbezit, daar zit spanning op. Immers: bezit roept vaak heel iets anders op dan zachtmoedigheid. Je wil het houden, je raakt het niet graag kwijt! Je gaat het verdedigen! Met zachtmoedigheid kom je meestal niet ver in het leven als het gaat om bezit en de afgrenzing daarvan. Kijk maar naar 'de rijdende rechter!'

Nu is deze zaligspreking een letterlijk citaat uit psalm 37. Nou ja letterlijk? Die psalm hebben we zojuist gelezen. In de psalm staat het woord 'nederigen'. Dit woord betekent met name: zij, die in een nederige positie zijn terecht gekomen. Dezelfden, waarvan Jesaja 61 zegt: de armen, de gevangenen, zij die in slavernij terecht zijn gekomen door schulden. Zij, die -als het leven zoals God het bedoeld had werkelijkheid zou zijn- tijdens het sabbatsjaar bevrijd zouden moeten zijn uit die positie. Elk zevende jaar moesten namelijk alle schulden worden kwijtgescholden ter bevrijding van hen, die tot slavernij waren vervallen. En na elk zevende sabbatsjaar, het jubeljaar, moest het landeigendom weer worden hersteld naar de oorspronkelijke familieverdeling. Alleen.... dat gebeurde in de praktijk vaak niet. Het jubeljaar was helemaal een utopie geworden, sinds het land helemaal geen eigendom van Israël meer was. Maar het sabbatsjaar stond ook enorm onder druk.

Telkens als dat sabbatsjaar dichterbij kwam, wilden de rijken geen leningen meer afsluiten, omdat ze wisten, dat ze die nooit meer helemaal terugbetaald kregen. En onder de armen waren er ook, die misbruik probeerden te maken van het feit dat het sabbatsjaar er weer aankwam. Zij werden in psalm 37 al aangesproken om niet zelf hun houding en waardigheid te verliezen, terwijl ze door goddeloze rijken tot de bedelstaf worden gebracht. En zoals dat gaat bij een systeem: de goeden leden onder de kwaden. Nu had de beroemde rabbi Hillel in de 1^e eeuw voor Christus daar iets op gevonden. Hij zei: dat sabbatsjaar geldt natuurlijk alleen voor particulieren onderling. Maar als je nu een derde partij bij de lening betreft, een soort rechtbank, die als een tussenpersoon de lening zou innen, dan hoeft er niet kwijtgescholden te worden. Die leningen kunnen gewoon doorlopen totdat alles is afbetaald.

Die praktijk, de zogenoemde *prozbul*, was schering en inslag in de tijd van Jezus. De rechtbank, die als een soort incassobureau fungeerde, kleepte in gebreke blijvende schuldenaren letterlijk en rigoureuus uit. Ze moesten zelfs hun kleding in onderpand geven, net zolang tot alles was afbetaald. En daarmee wordt ook duidelijk om waar de verzen 25 en 40 op duiden. Het gaat hier om dit soort situaties! En wat opvalt is, dat Jezus hier niet alleen de rijke terecht wijst (leen zonder terug te verlangen) maar ook de arme, de schuldenaar (doe wat in je vermogen ligt om je schuldeiser tegemoet te komen). Een liefdeloze en parasiterende houding naar de ander toe, van beide kanten, daarmee zet je elkaar klem!

Terug naar de zaligspreking zelf. Daar gaat het over de zachtmoedigen, die het land zullen bezitten. Hoe die term in de zaligspreking gekomen is? Doordat het griekstalige oude testament veel meer in zwang was in de tijd van de vroege gemeente, dan het hebreeuwse. En in de griekstalige psalm 37 staat het woord zachtmoedig. En dat is misschien nog helemaal niet zo gek.

Het evangelie van Matteus, dus ook de Bergrede, is geschreven voor de eerste gemeente in Palestina. Een gemeente die bestond en leefde door de opstanding van de Heer. Leven in de opstanding is, zo leren we in de baptistische opvatting: het vieren van het afscheid van de machten die scheiding brengt tussen mensen! Ofwel het vieren en leven uit het Koninkrijk van God.

Het geheel van de zaligsprekingen staat in het licht van dat koninkrijk van God, ofwel de heerschappij van God. De eerste en de laatste zaligspreking eindigen beide met: wat voor hen is het koninkrijk der hemelen. Is. Met directe ingang dus!. Daar tussenin wordt in de toekomstige tijd gesproken. In het koninkrijk dat is, nu al, is Gods heerschappij van kracht. En in de voorlopigheid naar de voltooiing toe, hebben zij die geloven in dat koninkrijk de principes van het sabbatsjaar en het jubeljaar te volgen, in die zin dat we het afscheid van scheidingsmachten vieren óók in materiele zin. In deze wereld is er nog steeds verschil in omstandigheden. Mensen kunnen nog steeds materieel pech hebben en onfortuinlijk zijn, terwijl anderen meer mazzel hebben. De kern van deze zaligspreking is, dat zij die

- door de liefde van God innerlijk vrij zijn van hun materiele situatie
- daarnaar handelen door de ander vrij te zetten,
- (dat geldt voor zowel degenen die hebben als degenen die niet hebben)
- leven naar Gods wil.

Zachtmoedigheid is daarvan misschien wel de sleutel: liefde voor God en mensen en het vertrouwen dat God voor ons zorgt.

Het is aan ons, de gemeente, om dat te laten zien. Hoe? Daar gaan we in het nagesprek over praten.